

OSAMU TEZUKA W POLSCE –
POPULARNOŚĆ I ZNACZENIE
TWÓRCZOŚCI „BOGA MANGI” NA POLSKIM RYNKU

Wprowadzenie

„Bóg mangi”, „ojciec mangi” to najczęstsze określenia używane w odniesieniu do Osamu Tezuki¹, będącego bez wątpienia jednym z najwybitniejszych japońskich artystów XX w., a także jedną z najważniejszych figur w przemyśle mangi i anime. Urodzony w 1928 r. w Toyonace, z wykształcenia i zawodu doktor medycyny, z powołania artysta, który stworzył ponad 700 mang i 100 anime, zainspirował niezliczone rzesze japońskich artystów oraz wielu zagranicznych autorów². Pośmiertnie został uhonorowany Orderem Świętego Skarbu trzeciej klasy za ogromne zasługi na rzecz japońskiej kultury i wybitny wkład w rozwój kraju. Rok 1989 jednoznacznie kojarzy się części Japończyków ze śmiercią dwóch „bogów” – cesarza Hirohito³ i Osamu Tezuki.

Wkład Tezuki w rozwój japońskiej kultury jest wyjątkowo bogaty. Dzięki założonym przez niego studiom filmowym, które produkowały w większości adaptacje mangowych dzieł Tezuki, nastąpił rozkwit przemysłu mangowego i anime. Był powszechnie znany nie tylko w Japonii, ale także w USA i Europie Zachodniej, choć do Polski jego prace dotarły dopiero na początku XXI w. Tezuka jako wybitny twórca zapoczątkował wiele trendów i wzorów, które są obecne w przemyśle mangowym do dziś. Był najplodniejszym mangaką i jednym z najbardziej znanych, cenionych szczególnie w Japonii, gdzie kolejne wydania jego dzieł cieszą się ogromną popularnością. Twórczość Tezuki jest rozpowszechniona także na Zachodzie, choć nie na taką skalę jak w ojczyźnie artyści, głównie z powodu bariery kulturowej pomiędzy Wschodem i Zachodem (Azją i Europą/Ameryką).

ORCID: 0000-0003-2331-5622, DOI: 10.4467/23538724GS.21.013.14845

¹ Japońskie nazwy osobowe są podawane według zachodniej normy: najpierw imię, później nazwisko.

² Zob. M. Wojteczek, *Osamu Tezuka – spojrzenie na Japonię oczami „boga mangi”*, 23.09.2020, <https://badloopus.pl/osamu-tezuka-spojrzenie-na-japonie-oczami-boga-mangi/> (dostęp: 27.12.2020); *Osamu Tezuka*, <https://biblioteka.grodzisk.pl/tuszem-na-papierze/osamu-tezuka/> (dostęp: 20.06.2021).

³ W Japonii cesarza uważano za „widzialnego boga” i reprezentanta bogów, gdyż wedle tradycji był ich potomkiem. Po zakończeniu II wojny światowej cesarz Hirohito musiał zrzec się boskiego statusu.

Debiut w Polsce

Wydawnictwem odpowiedzialnym za wprowadzenie dzieł Osamu Tezuki na polski rynek jest Waneko, które w latach 2001–2002 na łamach magazynu „Mangamix”⁴ opublikowało przetłumaczone rozdziały mangi *Black Jack*⁵. Tytuł jednak nigdy nie ukazał się poza tym czasopiśmie, przez co trafił do mniejszej liczby odbiorców niż w przypadku dzieł publikowanych osobno. *Black Jack*, będący pierwszą mangą Tezuki wydaną w Polsce, nie odniósł wielkiego sukcesu. Wynikało to z kilku czynników, które w większości wpłynęły na poczytność również innych utworów tego autora aż do 2019 r.⁶

Po pierwsze, rynek mangi w Polsce dopiero się rozwijał⁷. Wydawnictwa, w których ukazywały się mangi, miały w swojej ofercie niewiele tytułów. Waneko, będące dziś prawdopodobnie największym spośród tego typu wydawnictw, do chwili wydania *Black Jack* mogło poszczycić się zaledwie czterema publikacjami z tego zakresu: *Część Michael!*⁸, *Lucke superczłowiek*, *Tu detektyw Jeż*, a także wydanym w poprzednim numerze „Mangamixu” utworem *Alladyn i magiczny imbryk*. Rynek mangi był właściwie formowany i kontrolowany przez wydawnictwo JPF⁹, mogące poszczycić się takimi hitami, jak *Czarodziejka z Księżycy* i *Dragon Ball*. Dzieła te o wiele bardziej przypadły do gustu polskim odbiorcom niż mangi wydane przez Waneko¹⁰.

Po drugie, problemem był gatunek reprezentowany przez *Black Jacka*. Tytuł ten należy do gatunku *seinen*¹¹, a więc jest skierowany do młodych mężczyzn i cechuje

⁴ Magazyn był wydawany w latach 2001–2004. Ukazało się 18 numerów.

⁵ Uznaje się, że jest to jedno z najbardziej znanych dzieł Tezuki. Doczekało się wielu adaptacji anime i było popularne w USA, zanim pojawiło się w Polsce.

⁶ Jeszcze niecałą dekadę temu przedstawiciele wydawnictwa Waneko przyznali, że nie wiedzą, dlaczego mangi Tezuki nie zyskały popularności w Polsce; zob. K. Wiśniewski, *11 lat mangi – rozmowa z Waneko*, 31.10.2010, <http://alejakomiksu.com/arttykul/5167/11-lat-mangi-rozmowa-z-Waneko/> (dostęp: 27.12.2020).

⁷ Jedynymi wydawnictwami mangowymi w Polsce, które powstały przed 2001 r., są Japonica Polonica Fantastica (JPF) i Waneko.

⁸ W artykule stosuję transkrypcję Hepburna. W przypadku polskich wydań mang Osamu Tezuki używam tytułu w polskim tłumaczeniu (*Do Adolfin*). Wszystkie tytuły zapisuję wedle polskiej wersji przyjętej przez dane wydawnictwo.

⁹ Japonica Polonica Fantastica przez wiele lat było największym wydawnictwem na polskim rynku mangi. Aktualnie jest to jedno z trzech największych wydawnictw obok Waneko i Studia JG.

¹⁰ Jest kilka prac poświęconych polskiemu rynkowi mangi oraz fandomowi mangi i anime w Polsce; zob. „*Chińskie bajki*”. *Fandom mangi i anime w Polsce*, red. D. Brzostek, A. Kobus, K. Marak, M. Markocki, Toruń 2019; A. Czaplńska, *Fandom mangi i anime w Polsce*, Toruń 2006; G. Obajtek, *Rynek mangi w Polsce na przykładzie działalności wydawnictwa Waneko*, „*Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*” 2018, nr 16, s. 177–193; M. Ostrowska, *Problemy rynku mangi w Polsce*, „*Toruńskie Studia Bibliologiczne*” 2013, nr 1(10), s. 69–88.

¹¹ Gatunek skierowany głównie do młodych mężczyzn, cechujący się poważną i złożoną fabułą; zob. *Everything about the seinen genre*, <https://www.jappleng.com/culture/articles/anime-manga/160/seinen-genre> (dostęp: 24.12.2020).

się zazwyczaj ponurą, utrzymaną w tonie serio fabułą oraz klimatem opowieści, który nie zainteresuje masowej publiczności. Rynek w Polsce jest skoncentrowany głównie na gatunku *shōnen*¹², który cieszył się na początku XXI w. największą popularnością (w stosunku do innych obecnych na rynku gatunków), głównie z powodu wspomnianego *Dragon Balla*. Dlatego też wydanie mangi *seinen* było ryzykowne, nawet jeśli została stworzona przez Tezukę (w tym czasie mało znanego w naszym kraju). Innym przedstawicielem gatunku może być wydane w 2003 r. *Battle Angel Alita*, które zyskało znacznie większy rozgłos niż *Black Jack*. Na sukces tego utworu składało się bardzo dobrze przygotowane wydanie książkowe (swoją jakością przewyższało chociażby *Czarodziejkę z Księżyca*, której wydania często były wadliwe), a także dystopijny nastrój cyberpunka¹³.

Po trzecie, błędem było opublikowanie *Blacka Jacka* w magazynie „Mangamix” zamiast w formie samodzielnego tomu. Zawęziło to grono odbiorców, a w konsekwencji wpłynęło też na mniejsze zyski. Oczywiście, zdarzało się, że i mangi wydawane w formie samodzielnych publikacji nie zyskiwały popularności na polskim rynku, ale nie ma pewności, czy taki los spotkałby *Black Jacka*. Zważywszy jednak niewielkie rozmiary rynku i popularne w tamtym okresie gatunki, można przewidywać, że nawet wydanie książkowe prawdopodobnie nie przyniosłoby znacznej popularności i zysków dla wydawnictwa.

Po czwarte, w czasie polskiej premiery *Black Jacka* dominowało przekonanie, że mangi są przeznaczone przede wszystkim dla dzieci i młodzieży. Z tego powodu wydanie poważniejszego tytułu dla starszych czytelników było bardzo ryzykowne. Na stan polskiego rynku w tamtym okresie wskazują chociażby kontrowersje, jakie wywołała w 2003 r. wydawana przez JPF manga *Dragon Ball*¹⁴.

Po piąte, sukcesu nie przysporzyła mandze Tezuki dostrzegalna na polskim rynku niechęć zarówno wydawców, jak i czytelników do starszych tytułów. Mowa tu szczególnie o utworach z lat 70. i 80. XX w. Wynika to przede wszystkim z odmienności starszych mang, głównie w warstwie wizualnej, ale też pod względem motywów przewodnich, przez co nie wpasowały się one w gust wielu odbiorców i mają niską sprzedaż.

¹² Gatunek skierowany przede wszystkim do chłopców w wieku szkolnym. Fabuła opiera się w szczególności na przygodach i walkach. Często łączy się z gatunkami *adventure* i *super power*; zob. *What you need to know about the shounen genre*, <https://www.jappleng.com/education/course/study/4/japanese-culture/lesson/155/shounen-genre> (dostęp: 24.12.2020).

¹³ Cyberpunk był wtedy dosyć popularny w Polsce za sprawą gier, seriali oraz powieści, przez co *Battle Angel Alita* trafiła na bardzo podatny grunt. Przykładami takich dzieł są: gra *Deus Ex*, anime *Ghost in the Shell*, trylogia filmowa *Matrix* czy komiks *Status 7*.

¹⁴ Wydawana w latach 2001–2003. Chodzi o wydarzenie znane jako *Naga pupa Bulmy*. Afera wybuchła z powodu skandalicznego reportażu stacji TVN, który przekłamywał na wiele sposobów fakty związane z tytułem, wydawnictwem i fandomem. Reportaż ten pozostał słynny do dziś w polskim fandomie, gdyż przyczynił się do utrwalenia niektórych stereotypów dotyczących mangi i anime w polskim społeczeństwie; zob. *UWAGA!*, reportaż K. Lada, TVN, 12.07.2003.

W ostatnim czasie w Polsce zauważalny jest rozwój polskiego rynku mangowego i rozszerzanie się grona starszych czytelników, dzięki czemu zwiększa się popyt na starsze mangi i gatunki serio, jak chociażby *seinen*. Wzrasta popularność dzieł słynnych japońskich mangaków z XX w., m.in. Osamu Tezuki i Rumiko Takahashi. Mangi autorstwa Takahashi od maja 2021 r. są publikowane w ramach jednej wielkiej kolekcji w wydawnictwie JPF¹⁵.

Nakładem wydawnictwa Arashi ukazał się w Polsce drugi utwór Osamu Tezuki, *Metropolis*¹⁶. Była to pierwsza i ostatnia manga tego wydawnictwa, gdyż upadło ono wkrótce po jej opublikowaniu. *Metropolis* bowiem również nie zdobyło dużej popularności i tak jak *Black Jack* było skierowane do starszych czytelników. Przyczyny niewielkiego powodzenia obu mang były podobne, przy czym w przypadku *Metropolis* doszedł jeszcze problem kiepskiej dystrybucji i niedostatecznej promocji. Tytuł pochodzi z 1949 r. i powstał w wyniku inspiracji Tezuki filmem *Metropolis* z 1926 r. Jest to najstarsze dzieło autora wydane w Polsce, a jednocześnie najmniej dochodowe, być może z wyjątkiem *Black Jacka*¹⁷.

Wydawnictwo Arashi w momencie opublikowania *Metropolis* funkcjonowało od niedawna na polskim rynku, zatem potencjalni czytelnicy jeszcze go nie znali. Nie zdobyło ono uznania w oczach polskiego fandomu, na co wpłynęła zarówno nieatrakcyjna i niestaranna oficjalna strona internetowa (aktualnie już niedostępna), jak i nieobecność w życiu fandomu. Wydawnictwo nie pojawiała się na konwentach ani nie ogłaszało tam wydania mangi Tezuki, zaś informacje o wydaniu *Metropolis* pojawiły się dopiero na bardziej popularnych portalach społecznościowych, zrzeszających polskich fanów mangi. Również kontakt Arashi z czytelnikami nie przysparzał mu sympatyków – wydawnictwo pojawiło się nagle i nie pytało domniemanych odbiorców o ich oczekiwania, lecz zapowiedziało wydanie *Metropolis* i mangi *bentai* bez zaistnienia w świadomości fandomu, nie odpowiadało na wiele pytań zadawanych na różnych stronach internetowych przez potencjalnych czytelników. Pojawiły się nawet podejrzenia o oszustwo przy sprzedaży *Metropolis*, ponieważ Arashi wprowadziło system przedpłat i wpłat na konto bankowe, który wzbudzał nieufność wielu czytelników. Zarzuty były jednak bezpodstawne, co nie zmienia faktu, że opierały się na nieprofesjonalnych działaniach wydawnictwa i mogły przyczynić się przynajmniej po części do niepowodzenia wydania *Metropolis*¹⁸.

---

¹⁵ Post JPF na portalu Facebook, 1.12.2020, <https://www.facebook.com/J.P.Fantastica/posts/3651281538228493> (dostęp: 27.12.2020).

¹⁶ Założone w 2003 r., upadło rok później. Jest to jedno z najkrócej istniejących wydawnictw mangowych w Polsce.

¹⁷ Brak dokładnych danych na temat sprzedaży *Metropolis*, jednak można założyć, że była ona niższa niż *Black Jacka*.

¹⁸ Przykładem może być wymiana zdań pomiędzy przedstawicielem wydawnictwa a czytelnikami pod postem dotyczącym wydania *Metropolis* przez Arashi; zob. *Polskie wydanie mangi „Metropolis”*,

Metropolis to pierwszy tytuł Osamu Tezuki na polskim rynku mangi, który ukazał się w formie osobnego wydania. Mimo stosunkowo niskiego nakładu (tysiąc egzemplarzy) i niewielkiej liczby odbiorców, którzy go nabyli, lepiej niż *Black Jack* przybliżał polskim czytelnikom Tezuke, utrwalając w pewnym sensie jego obecność w kraju.

Powrót Tezuki

Słabe wyniki sprzedaży *Black Jacka* i *Metropolis* doprowadziły do zaprzestania wydawania w pierwszej dekadzie XXI w. dzieł Osamu Tezuki¹⁹. Dotyczyło to także starszych mang, które nie mogły zagwarantować wydawcom dużych przychodów (niektóre pozycje były kontynuowane, np. *Inu-Yasha. Baśń z feudalnych czasów*²⁰). Na coraz prężniej rozwijającym się rynku powstała nisza. Sytuację tę przerwało wydawnictwo JPF, podejmując się publikacji kolejnego popularnego tytułu japońskiego autora. W dniu 31 lipca 2015 r. zapowiedziano wydanie mangi *Pieśń Apolla*²¹ – ukazywała się ona w formie samodzielnych wydań w latach 2015–2016 i doprowadziła do ponownego zainteresowania dużych wydawnictw nie tylko twórczością Tezuki, lecz także innymi dawniejszymi mangami. Decyzja JPF, by sięgnąć po dzieła legendarnego artysty, wiązała się zapewne z ogłoszeniem 29 czerwca 2010 r. przez wydawnictwo Hanami zamiaru opublikowania mangi *Pluto*, która ukazywała się w formie serii wydawniczej w latach 2011–2013²². Tytuł zaś bazował na mandze *Astro Boy* pióra Osamu Tezuki²³.

Pieśń Apolla od początku mogła zyskać popularność w Polsce, ponieważ należy do gatunku *shōnen* i jest skierowana zarówno do młodzieży, jak i starszych odbiorców. Najprawdopodobniej jej wydanie miało na celu m.in. sprawdzić, czy polski rynek jest gotowy przyjąć mangi Tezuki, które do tej pory nie przynosiły dużych dochodów polskiemu wydawcom. *Pieśń Apolla* okazała się sukcesem i zyskała sympatię czytelników, wzbudzając żywe zainteresowanie twórczością japońskiego artysty.

9.05.2004, https://anime.com.pl/Polskie_wydanie_mangi_Metropolis,news,read,1104.html (dostęp: 27.12.2020).

¹⁹ Niski nakład *Metropolis* i jego data wydania sprawiły, że obecnie tytuł stał się niezwykle kosztowny i często jest wystawiany na sprzedaż na portalu Allegro, a jego cena sięga kilkuset złotych za egzemplarz. Z tego powodu to jedna z kilku polskich pozycji mangowych, które są uważane wśród polskiego fandomu za wyjątkowo pożądane i trudno dostępne.

²⁰ Pierwsza wersja mangi wydawana przez Egmont. Edycja JPF ma oryginalny tytuł *Inuyasha*.

²¹ Post JPF na portalu Facebook, 31.07.2015, <https://www.facebook.com/J.P.Fantastica/posts/952040438152630/> (dostęp: 27.12.2020).

²² Post Hanami na portalu Facebook, 29.06.2010, <https://www.facebook.com/HanamiPL/posts/128755980493879> (dostęp: 27.12.2020).

²³ Była to adaptacja dzieła Osamu Tezuki w wykonaniu Urasawy Naokiego, który uwielbiał twórczość „boga mangi” i stworzył swoją mangę, aby oddać hold zmarłemu wiele lat wcześniej autorowi.

Nie bez znaczenia jest fakt, że rynek mangi w Polsce funkcjonował już prawie 20 lat, zatem wielu fanów gatunku, którzy kupowali te utwory w latach 90., w momencie publikacji wspomnianego tytułu dojrzało dostatecznie do lektury dzieł poważniejszych, w tym mang Tezuki. Ponadto w omawianym okresie znacznie zwiększyła się liczba czytelników mang, a także rozwinął się i zróżnicował rynek wydawniczy. *Pieśń Apolla* została opublikowana w latach 2015–2016 w dwóch tomach, mimo że oryginalnie ukazała się w Japonii jako pojedynczy tom. Podział na dwa woluminy jest nietypowy, ale mógł być uwarunkowany niepewnością wydawnictwa co do popytu na *Pieśń Apolla*. Na polskim rynku w przypadku starszych tytułów zauważalna jest tendencja do wydawania bardziej obszernych tomów niż w Japonii i nawet łączenia kolejnych części z serii w jednym wydaniu.

Powrót w Polsce zainteresowania mangami Tezuki w 2015 r. zawdzięczamy także wydawnictwu Waneko. To *de facto* największe i najbardziej dochodowe obecnie wydawnictwo wśród wydawców mangi zapowiedziało 27 października opublikowanie *Do Adolfów* Tezuki, utworu z gatunku popularnego *seinen*, osadzonego w realiach II wojny światowej²⁴. Informacja ta wzbudziła ogromne zainteresowanie z kilku powodów. Po pierwsze, był to kolejny tytuł Tezuki, który zaczął wreszcie przyciągać uwagę czytelników. Po drugie, należał do gatunku *seinen*, nielicznie reprezentowanego na krajowym rynku wydawniczym. Po trzecie, przedstawiał znaną historię dotyczącą ruchów antysemickich, nazistów oraz realiów sprzed II wojny światowej, w tym Adolfa Hitlera²⁵, zatem tematyka była dość bliska polskiemu odbiorcy. Po czwarte wreszcie, manga miała ukazać się w twardej oprawie, co dotąd było czymś niespotykanym.

Manga *Do Adolfów* wywołała spore kontrowersje, zarówno ze względu na tematykę, jak i sposób jej przedstawienia. Na grzbiecie pierwszego tomu zamieszczono symbol nazistowskiej swastyki, toteż oskarżano wydawnictwo Waneko, bezpodstawnie, o propagowanie symboli nazistowskich. Problem był na tyle znany, że wydawca w informacji zamieszczonej na swojej stronie wypowiedział się na temat okładki i rzekomego łamania prawa, odsuwając tym samym od siebie wszelkie kontrowersje²⁶. Utwór *Do Adolfów*, opublikowany w latach 2016–2017, okazał się wielkim sukcesem. Waneko postanowiło więc wprowadzić na polski rynek więcej mang Tezuki. Ponadto wydanie tego tytułu w twardej oprawie zainspirowało innych wydawców i obecnie wszystkie największe wydawnictwa publikują bardziej znane i popularne za granicą mangi również w twardej oprawie (egzemplarze te są dostępne tylko w przedsprzedaży). Zarazem jednak bardzo rzadko spotykane

²⁴ *Naszą nową mangą jest... Adolf ni tsugu*, 27.10.2015 <https://waneko.pl/nasza-nowa-manga-je-st-adolf-ni-tsugu/> (dostęp: 27.12.2020).

²⁵ Bohaterami mangi są trzej Adolfowie: Żyd Adolf Kamil, syn niemieckiego konsula Adolf Kaufmann oraz Adolf Hitler.

²⁶ *Do Adolfów*, 9.12.2016, <https://waneko.pl/do-adolfow/> (dostęp: 27.12.2020).

są mangi wydawane wyłącznie w twardej oprawie (przykładem takiego tytułu może być *Trigun*).

Na kolejny tytuł Tezuki w Polsce trzeba było czekać do 2019 r., kiedy to 14 lutego Waneko ogłosiło zapowiedź dotyczącą mangi *Ayako*, reprezentującej również gatunek *seinen*. Miała się ona ukazać w takiej samej formie jak *Do Adolfów*²⁷. *Ayako* spotkało się z ciepłym przyjęciem czytelników i dlatego Waneko postanowiło kontynuować wydawanie niektórych klasycznych mang w twardej oprawie (do końca 2020 r. opublikowano jeszcze dwie mangi w tej formie).

Kilka miesięcy po wydaniu *Ayako*, 19 sierpnia 2019 r. Waneko zapowiedziało publikację kolejnego tytułu: *Dororo i Hyakkimaru*. Wywołało to poruszenie wśród polskich fanów i przekonało wszystkie wydawnictwa, że sprowadzanie mang Osamu Tezuki nie jest już tak ryzykowne, jak dekadę wcześniej²⁸. Należy zaznaczyć, że istnieją dwie wersje wspomnianej mangi. Pierwsza, *Dororo*, jest mangą autorstwa Tezuki i powstała w latach 60. Druga, *Dororo i Hyakkimaru*, to adaptacja scenariusza Osamu Tezuki w wykonaniu mangaki Satoshiego Shiki. Nowa wersja mangi jest wydawana od 2018 r. i może być przypisywana Tezuce ze względu na fakt, że Shiki korzystał ze scenariusza zmarłego artysty (jest to remake mangi Tezuki w nowej oprawie wizualnej autorstwa Shikiego). *Dororo i Hyakkimaru* to pierwszy utwór Tezuki w Polsce, który ma więcej niż dwa tomy i jest serią wciąż wydawaną²⁹.

Po opublikowaniu *Ayako* oraz *Dororo i Hyakkimaru* Waneko ogłosiło 9 grudnia 2019 r. wydanie kolejnego utworu Tezuki. Była to manga *seinen* pt. *MW*, która ukazała się w identycznej formie jak *Do Adolfów* i *Ayako*. Dzieło to stanowiło ostatni tytuł wydany z okazji „Dwudziestolecia Waneko”, jubileuszu trwającego przez cały 2019 rok³⁰. Premiera *MW* odbyła się jednak dopiero 8 maja 2020 r.³¹, a tytuł miał być promowany w trakcie festiwalu Pyrkon³². Festiwal wszakże nie doszedł do skutku z powodu pandemii koronawirusa. Tytuł został wydany bezpośrednio w księgarni internetowej Waneko³³, po uprzednim ogłoszeniu premiery w Internecie. Pandemia nie wpłynęła mocno na dystrybucję *MW*.

---

²⁷ Kolejna nowość na 20-lecie Waneko, 14.02.2019, <https://waneko.pl/kolejna-nowosc-na-20-lecie-waneko/> (dostęp: 27.12.2020).

²⁸ Druga nowość listopadowa, 19.08.2019, <https://waneko.pl/druga-nowosc-listopadowa/> (dostęp: 27.12.2020).

²⁹ Podaję stan na marzec 2021 r.

³⁰ Ostatni tytuł z okazji dwudziestolecia Waneko, 9.12.2019, <https://waneko.pl/ostatni-tytul-z-okazji-dwudziestolecia-waneko/> (dostęp: 27.12.2020).

³¹ *Ibidem*.

³² Festiwal Fantastyki Pyrkon, organizowany od 2000 r., jest największym konwentem w Polsce, który skupia fanów mangi i anime. Na festiwalu swoje stoiska mają też wydawnictwa mangowe.

³³ Jeśli tytuł miał swoją premierę na festiwalu, to można go zakupić przy stoisku, zanim jeszcze pojawi się w ofercie sklepu internetowego. *MW* planowano udostępnić na festiwalu, ale z powodu pandemii sprzedaż odbyła się tylko w Internecie. Data premiery nie została przesunięta.

Jako kolejna manga Tezuki na polskim rynku pojawił się *Norman*, zapowiedziany 20 stycznia 2020 r. przez JPF³⁴ i wydany w tym samym roku. Tytuł ten był sporym zaskoczeniem, gdyż nie pojawił się do tej pory w USA czy Wielkiej Brytanii. *Norman* został przyjęty przez polskich czytelników dość pozytywnie, lecz nie zdobył dużej popularności. Ukazał się w wydaniu dwutomowym, z miękką okładką oraz ekskluzywnymi dodatkami dołączonymi przez wydawnictwo do każdego tomu.

Ostatni tytuł Tezuki, jaki zaistniał na polskim rynku w pierwszych dwóch dekadach XXI w., to manga *Fusuke*, ogłoszona przez Kotori 17 kwietnia 2020 r.³⁵ Utwór należał do gatunku *seinen*, lecz tym razem z pewnością był skierowany do dorosłych czytelników. Publikując *Fusuke*, wydawnictwo dołączyło do zacnego grona wydawców upowszechniających w Polsce dzieła Osamu Tezuki. Wydanie zostało oparte na szablonie wydawniczym mang *Norman* i *Pieśń Apolla*, za zgodą oficyny JPF³⁶. Zabieg ten zapewne został podyktowany chęcią dostosowania wydania Kotori do obecnych już na rynku standardów edycji dzieł Tezuki (w tym wypadku wzorca JPF).

Pozycja mang Tezuki na polskim rynku

W latach 2001–2020 w Polsce wydano dziewięć tytułów Osamu Tezuki (zob. tab. 1), umożliwiając polskim czytelnikom zapoznanie się z jego dorobkiem³⁷. Są to w większości utwory z gatunku *seinen*, skierowane do starszego odbiorcy. Jak starałem się wykazać, wprowadzenie tych tytułów na polski rynek było trudnym przedsięwzięciem. Wydawnictwa mogły ponieść straty z powodu braku zainteresowania docelowych odbiorców.

Porażka Waneko i Arashi w pierwszej dekadzie XXI w. była spowodowana z pewnością niskim popytem, który z kolei wynikał z tego, że rynek wydawniczy mang w Polsce dopiero się kształtował, a w związku z tym brakowało także starszych odbiorców, do których głównie były skierowane *Black Jack* i *Metropolis*. Ponieważ tytuły te nie zyskały dużej popularności, wszystkie wydawnictwa porzuciły pomysł wydawania kolejnych tytułów Tezuki przez następną dekadę.

³⁴ Post JPF na portalu Facebook, 20.01.2020, <https://www.facebook.com/J.P.Fantastica/posts/2822313057792016> (dostęp: 27.12.2020).

³⁵ *Fusuke*, 17.04.2020, <http://kotori.pl/zapowiedzi/fusuke/> (dostęp: 27.12.2020).

³⁶ „W końcu przyszedł czas, żebyśmy i my znaleźli się w zacnym gronie wydawców, którzy mają w swoim portfolio mistrza Tezukę?”, *ibidem*.

³⁷ Do tej liczby można by zaliczyć *Pluto*, gdyż autor zainspirował się twórczością Tezuki, jednak nie zrobiłem tego z dwóch oczywistych powodów. Po pierwsze, tytuł ten nie został stworzony przez Tezukę, który nie miał wpływu na proces twórczy (autorami są Naoki Urasawa i Takashi Nagasaki). *Pluto* to reinterpretacja *Astro Boya* autorstwa Tezuki. Po drugie, manga *Pluto* powstała wiele lat po śmierci Tezuki (projekt był nadzorowany przez syna artysty). Natomiast *Dororo* i *Hyakimaru* bez wątpienia można zaliczyć do dzieł wybitnego mangaki, ponieważ utwór czerpie ze scenariusza jego autorstwa.

Tabela 1. Wykaz mang Osamu Tezuki wydanych w Polsce w latach 2001–2020

Wydawnictwo	Tytuł	Długość	Typ wydania	Okładka	Rok wydania
Waneko	<i>Black Jack</i>	6 numerów	magazyn	miękka	2001
Arashi	<i>Metropolis</i>	1 tom	tomowe	miękka	2004
JPF	<i>Pieśń Apolla</i>	2 tomy	tomowe	miękka	2015
Waneko	<i>Do Adolfów</i>	2 tomy	tomowe	twarda	2016
Waneko	<i>Ayako</i>	1 tom	tomowe	twarda	2019
Waneko	<i>Dororo i Hyakkimaru</i>	3 tomy – seria, edycja w toku	tomowe	miękka	2019
Waneko	<i>MW</i>	1 tom	tomowe	twarda	2020
JPF	<i>Norman</i>	2 tomy	tomowe	miękka	2020
Kotori	<i>Fusuke</i>	1 tom	tomowe	miękka	2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wykazów tytułów zamieszczonych na stronach internetowych poszczególnych wydawnictw oraz notatek autora.

Gdy polski rynek dojrzał, a JPF i Waneko osiągnęły status bardzo dochodowych wydawnictw, mogły ponownie zaryzykować publikację dzieł Tezuki. Rynek był w tym czasie już ustabilizowany, bogaty w najróżniejsze gatunki, a także wykształcił pewną liczbę starszych odbiorców, którzy pragnęli zapoznać się z tytułami przeznaczonymi właśnie dla nich. Ich fabuła była znacznie poważniejsza, nie brakowało w niej brutalności, nagości i psychologii, w przeciwieństwie do bardzo popularnych w Polsce mang z gatunków: *shōnen*, komedia i mangi szkolne³⁸. Dlatego zaprezentowano polskim odbiorcom takie utwory, jak *Pieśń Apolla* i *Do Adolfów*, które utwierdziły wydawnictwa w przekonaniu, że twórczość Tezuki jest pożądana i zarazem stanowi dochodowe przedsięwzięcie.

Dzieła Osamu Tezuki, należące do klasyki mangi, która jest znana głównie w Azji, Ameryce oraz Europie Zachodniej (mimo często dość nikłej popularności niektórych utworów w niektórych państwach Europy i Ameryki), w latach 2015–2016 zagościli również w Polsce i przyczyniły się do wzbudzenia większego zainteresowania utworami należącymi do klasyki tego gatunku. Dzięki opublikowaniu *Do Adolfów* Waneko spopularyzowało mangi wydawane w formacie powiększonym (o objętości nawet do 600 stron) oraz w twardej oprawie. Tytuł zyskał z czasem dużą popularność, co skłoniło wydawnictwo do zrobienia dodruku serii w marcu 2021 r.³⁹

W kolejnych latach mangi w twardej oprawie zostały rozpowszechnione głównie przez Studio JG, które określiło je mianem wydań ekskluzywnych, dostępnych

³⁸ Gatunek mang dotyczących życia szkolnego, najczęściej licealistów.

³⁹ *Do Adolfów*, 10.03.2020, <https://waneko.pl/do-adolfow-3/> (dostęp: 10.03.2021).

w większości tylko w przedsprzedaży⁴⁰. Jednocześnie podobne kroki podjęło JPF, podejmując się ponownego opublikowania mangi *Battle Angel Alita* w wielkim formacie i w twardej okładce, także dostępnej jedynie w przedsprzedaży. Również Waneko zaczęło wydawać mangi w twardej oprawie, choć w tej postaci ukazało się zaledwie kilka tytułów. Ekskluzywna edycja w twardej oprawie została niejako zerwana w tym wydawnictwie dla tytułów Tezuki oraz innych klasycznych mang, prezentowanych w wydaniach zbiorczych.

Sukces *Pieśni Apolla* i *Do Adolfów* doprowadził do wydania w Polsce wielu dzieł Tezuki w latach 2019–2020. W ciągu 2 lat opublikowano pięć tytułów, a zatem więcej niż w ciągu minionych 18 lat (zob. tab. 1). Edycje te dały zielone światło do wydawania mang innych słynnych mangaków z XX w., co zapewne przyczyniło się, przynajmniej częściowo, do uzyskania licencji i podjęcia decyzji o wydaniu w Polsce mangi *JoJo*, *Devilman* oraz tytułów Rumiko Takahashi, które będą ukazywać się od maja 2021 r. przez kilka kolejnych lat. Dzieła te były już w Polsce pożądanie wcześniej (np. *Urusei Yatsura*, *Inuyasha*), jednak prawdopodobnie to właśnie sukces dzieł Tezuki na polskim rynku wydawniczym wpłynął na podjęcie ostatecznej, pozytywnej decyzji o wydaniu wzmiankowanych utworów⁴¹.

Wszystko wskazuje na to, że ponowne pojawienie się dzieł Osamu Tezuki w Polsce w 2015 r. przyczyniło się do ogromnego przeobrażenia polskiego rynku mangi. Oczywiście to nie jedyna przyczyna tych zmian, gdyż najważniejsze okazało się pozyskanie przez Waneko, JPF i Studio JG licencji na mangi, które stały się bardzo popularne w Polsce i umożliwiły przystąpienie do realizacji niepewnego przedsięwzięcia, jakim było ponowne wydawanie mang Osamu Tezuki. Mowa o takich tytułach, jak: *Berserk*, *Pandora Hearts*, *Ao no Exorcist*, *Deadman Wonderland*, *Oponieści Panny Młodej*⁴², *Atak Tytanów*, *Kuroshitsuji* czy *Pamiętnik Przyszłości* (większość z nich ukazała się w tym czasie jako adaptacje anime, które cieszyły się dużą popularnością w polskim fandomie i z pewnością w dużym stopniu przyczyniły się do sukcesu ich mangowych pierwowzorów). Dzięki publikacji tych dzieł wydawnictwa osiągnęły wysokie dochody, umożliwiając im staranie się o zakup licencji mang Tezuki. Ponadto tytuł *Oponieści Panny Młodej* mógł zainspirować Waneko do wydania mangi *Do Adolfów* w twardej oprawie. Ciepłe przyjęcie twórczości Tezuki na dość bogatym rynku doprowadziło do jego przekształcenia oraz do kontynuowania starań wydawnictw, by sprowadzić kolejne pozycje wybitnego mangaki.

⁴⁰ Dostępne jest także wydanie „deluxe”, które nawet po premierze można zakupić w twardej oprawie – to jedyna wersja tej mangi na polskim rynku.

⁴¹ Zapewne duże znaczenie miało także opublikowanie niektórych mang Rumiko Takahashi przez wydawnictwo Egmont, jednak jakość tych wydań pozostawiała wiele do życzenia. Wielu czytelników wyrażało więc niezadowolenie i domagało się od JPF oraz innych oficyn opublikowania tych utworów ponownie w lepszej jakości, po tym jak Egmont nie kontynuowało już ich wydawania.

⁴² Manga wydawana wyłącznie w twardej oprawie.

W przypadku popularności mang Osamu Tezuki sytuacja jest bardzo niejednoznaczna. Utwory te w większości należą do gatunku *seinen* (przynajmniej spośród tych mang, które zostały wydane w Polsce), zatem są przeznaczone dla starszych czytelników. Tym samym trafiają do węższego grona odbiorców i przynoszą mniejsze zyski, podczas gdy większość czytelników jest zainteresowana głównie gatunkiem *shōnen* i utworami o tematyce BL⁴³. Choć wszystkie tytuły Osamu Tezuki są dobrze znane w Polsce, to nie należą do czołówki najpopularniejszych dzieł w kraju. Mają swoje stałe grono fanów, interesujących się nimi ze względu na zamilowanie do klasycznych mang lub z powodu upodobania stylu japońskiego artysty.

Dalsza obecność w Polsce – hipoteza

Popularność mang Osamu Tezuki i ich znaczenie dla rynku w Polsce może spowodować, że w najbliższych latach pojawią się u nas kolejne tytuły tego autora lub inne pozycje klasyczne (wydawane w 2021 r. przez JPF dzieła Rumiko Takahashi czy *Devilman Go Nagaia*), najprawdopodobniej nakładem wydawnictw Waneko i JPF⁴⁴. Większa liczba mang Osamu Tezuki i innych klasyków w drugiej dekadzie XXI w., jak można przewidywać, sprawi, że powiększy się grono czytelników, zafascynowanych twórczością mangaków z poprzedniego wieku. Wzrost ten będzie spowodowany także starzeniem się aktualnych odbiorców, którzy z czasem mogą zainteresować się owymi tytułami, jak również rozrastaniem się rynku, zasilanego przez nowych, młodych odbiorców, zaciekawionych dziwnym zjawiskiem, jakim jest dla nich japońska manga, zyskująca w ostatnich latach coraz większą popularność na świecie, a zwłaszcza w USA.

Literatura

„Chińskie bajki”. *Fandom mangi i anime w Polsce*, red. D. Brzostek, A. Kobus, K. Marak, M. Markocki, Toruń 2019.

Czaplińska A., *Fandom mangi i anime w Polsce*, Toruń 2006.

Everything about the seinen genre, <https://www.jappleng.com/culture/articles/anime-manga/160/seinen-genre> (dostęp: 24.12.2020).

---

⁴³ *Boys Love* – mangi w większości przeznaczone dla dorosłych czytelników, cieszące się w Polsce wyjątkowo dużą popularnością.

⁴⁴ Studio JG, ostatnie z trzech największych polskich wydawnictw, nie przejawiało do roku 2020 zainteresowania klasykami, w tym dziełami Osamu Tezuki, i zapewne w najbliższej przyszłości to się nie zmieni; zob. Katarzyna Burda (Studio JG): „nigdy nie przyszło mi do głowy, że znalazłby się wariat, który płaciłby mi za czytanie komiksów”, 11.01.2021, <https://grozownia.pl/2021/01/11/katarzyna-burda-studio-jg-> (dostęp: 27.12.2020).

- Katarzyna Burda (Studio JG): „*nigdy nie przyszło mi do głowy, że znalazłby się wariat, który płaciłby mi za czytanie komiksów*”, 11.01.2021, <https://grozownia.pl/2021/01/11/katarzyna-burda-studio-jg/> (dostęp: 23.01.2021).
- Kolejna nowość na 20-lecie Waneko*, 14.02.2019, <https://waneko.pl/kolejna-nowosc-na-20-lecie-waneko/> (dostęp: 27.12.2020).
- Naszą nową mangą jest... Adolf ni tsugu*, 27.10.2015, <https://waneko.pl/nasza-nowa-manga-jest-adolf-ni-tsugu/> (dostęp: 27.12.2020).
- Obajtek G., *Rynek mangi w Polsce na przykładzie działalności wydawnictwa Waneko*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia” 2018, nr 16. *Osamu Tezuka*, <https://biblioteka.grodzisk.pl/tuszem-na-papierze/osamu-tezuka/> (dostęp: 20.06.2021).
- Ostatni tytuł z okazji dwudziestolecia Waneko*, 9.12.2019, <https://waneko.pl/ostatni-tytul-z-okazji-dwudziestolecia-waneko/> (dostęp: 27.12.2020).
- Ostrowska M., *Problemy rynku mangi w Polsce*, „Toruńskie Studia Bibliologiczne” 2013, nr 1(10). *What you need to know about the shounen genre*, <https://www.jappleng.com/education/course/study/4/japanese-culture/lesson/155/shounen-genre> (dostęp: 24.12.2020).
- Wiśniewski K., *11 lat mangi – rozmowa z Waneko*, 31.10.2010, <http://alejakomiksu.com/artykul/5167/11-lat-mangi-rozmowa-z-Waneko/> (dostęp: 27.12.2020).
- Wojteczek K., *Osamu Tezuka – spojrzenie na Japonię oczami „boga mangi”*, 23.09.2020, <https://badlo-opus.pl/osamu-tezuka-spojrzenie-na-japonie-oczami-boga-mangi/> (dostęp: 27.12.2020).

SUMMARY

OSAMU TEZUKA IN POLAND. THE POPULARITY AND SIGNIFICANCE OF THE WORK OF THE GOD OF MANGA ON THE POLISH MARKET

The author presents and analyzes the situation of Osamu Tezuka's manga on the Polish market in 2001–2020, trying to show the popularity and effects of the twenty-year presence of Osamu Tezuka's work on the market. At the same time, the author presents the situation of the Polish manga market and the processes that accompanied the launch of Polish manga editions of the author, known in Japan as the God of Manga.